

KAS MÄNG ON LÄBI VÕI ALLES ALGAB? Nüüdiskunsti kajastamine ajaloo- ja linnamuuseumides on keeruline väljakutse. Aga kõige suurem väljakutse ei ole kajastatav kunst ise, vaid kogukond, kes on selle muuseumi küllastajateks. Miks on üldse vaja näidata kaasaegset kunsti kohas, kus keegi seda ei oota? Ja kas selline näitus jõuab ka vaatajateni? Näituse kuraator **Aleksandra Ehte** käis vaatamas **Andrus Joonase** retrospektiivnäitust Pärnu Muuseumis.

Meelesurfari teekond

Meenutagem ajaloolisi hetki ja olukordi kunstis, sest arusaam kunstist ja selle vastuvõtmine ühiskonnas on alati olnud erinev.

Kunsti tuleb taas seletada

See, kuidas me suhtume ja hindame impressiivset tänapäeval, on vastupidine sellele, kuidas võtsid selle kunstivoolu vastu akademismi ja vana kooli austajad 19. sajandi lõpus. Kunst kui selline kannab endas kultuurilisi, elukombelisi ja põlvkondadevahelisi erinevusi ja väärtusi. Me võime ülistada kunsti ja erinevaid kunstivoole uuenduslikkuse, seni kajastamata ideede ja julguse eest või neid armutult kritiseerida, tuues esile kunsti arusaamatust, naivistlikkust, diletantlikkust, esteetilise ilu nappust ja isegi looja nime puudumist lõuendil. Kuid kunst on ja jääb oluliseks osaks inimese olemusest ja elu tajumisest, tema kultuuritausta näitajaks. Ning kunstist on saanud erinevate ajaloosündmuste vahetu kajastaja ja tunnistaja/saatja.

Oleme taas jõudnud sinna, kus kunsti tuleb seletada, ja seekord mitte surnud jänesele, nagu omal ajal tegi **Joseph Beuys** oma tuntud *performance*'is, vaid konkreetsele mõtteviisile, ühiskonna alustugedele.

Kõik ei pea kõike mõistma

Tekib loogiline küsimus: kas nüüdiskunsti tuleb

“

Vaatamata ühiskonna vastuolulisele reaktsioonile jääb kunstniku kui kunsti looja eesmärk samaks: ta peegeldab protsesse, mis ühiskonnas toimuvad.

kaitsta nagu perereliikviaid või harva leiduvaid museaale? Ja kui kaitsta, siis mille või kelle eest? Kunstikriitikaga ja kunsti lahtimõtestamisega tegelevad spetsialistid oskavad kunsti hinnata professionaalsel tasemel, kunsti loojaid ja nende mõttekäike ajalises ja füüsilises mõttes piiramata ning loomingulisse protsessi sekkumata.

Kuid vaatamata ühiskonna vastuolulisele reaktsioonile jääb kunstniku kui kunsti looja eesmärk samaks: ta peegeldab mitmesuguseid protsesse, mis ühiskonnas toimuvad ning ühiskonda ja kunstnikku ennast mõjutavad. Kas see peegeldus meeldib või ei meeldi, ei ole tähtis, sest igauks meist, kes kunstiga kokku puutub või selles valdkonnas toimetab, hindab seda oma kogemuste, tabude ja lubatavuse piires.

Kõik ei peagi kõike mõistma, nagu mõned ei mõista vabadust ja mida see tegelikult tähendab, kuid mitte keegi ei saa seada piiranguid, sest neid, eriti progressiivses ühiskonnas, ei ole tegelikult olemas. Loovnimeste jaoks ei ole kunst kui selline ainult eluviis, vaid see ongi elu, see ongi vabadus.

Art brut - väljaspool akadeemilist kunsti

Pärnu Muuseumi väljapanekuks on veel ka aprillikuus **Andrus Joonase** (1970), Pärnus resideeriva ja ühiskonna hierarhiasüsteeme eirava enesemütoloogiat loova *performance*'i-, installatsiooni- ja maalikunstniku retrospektiivnäitus.

Selle näitusega tähistame looja juubelit ja kajastame tema viimase 27 aasta loomingulist tegevust, pöörame tähelepanu tema (kunsti)filosoofiale ja maailma tajumisele. **Andrus Joonas**

alustas oma kunstnikuteed 1995. aastal monumentaalse maanteenäitusega, mis tõstis ta esile kui *art brut*'i harrastava kunstniku. Näitusel on eksponeeritud neli erinevat loomingulist perioodi või üldteemat, mis osaliselt kattuvad: maanteenäituste periood aastatel 1995–2003, Kollase Huntmehe periood aastatel 1994–2006, Venemaa-periood alates aastast 2011 ning Aledoia-periood, mis algas 1999. aastal ja kestab siiani. Eraldi võib välja tuua tema 14 aastat kestnud *performance*'i “Elu ilma CV-ta” aastatel 2000–2014.

Joonas alustas oma kunstnikuteed *art brut*'i stiili harrastajana. Termin *art brut* (prantsuse keeles “toores kunst”) leiutas Prantsuse kunstnik **Jean Dubuffet** 1945. aastal, kirjeldamaks kunsti, mis on valminud väljaspool traditsioonilist akadeemilist kunsti ja vastandub koolkonna või rühmitise vaimule. Andrus sõnul oli ta oma kunstnikukarjääri alguses huvitatud ka tegevuskunstist, osales Pärnu kooliteatri lavastustes ning oli vaimustuses saksa *performance*'i- ja *happening*'i-kunstniku **Joseph Beuys** loomingust (huvitav fakt: **Andrus Joonas** ja **Joseph Beuys** on sündinud samal päeval, 12. mail), ekspressionismi rajaja, Norra kunstniku **Edvard Munchi** maalidest “Karje”, “Madonna” ja “Vampiir” ning Vene-Prantsuse kunstnikust **Marc Chagallist**.

Viimaste aastate arengu põhjal otsustades ja retrospektiivnäitust analüüsides ning kunstniku enda arvamust arvestades iseloomustab tema stiili kõige paremini segu *art brut*'ist, kaasaegsest müstikast ja kontseptualismist. Tema kunst on ühiskonnakeskne, mõneti provokatiivne, oma maalide, installatsioonide ja *performance*'itega

peegeldab ta kõike, mis toimub selles samas ühiskonnas, tema ümber ja tema sees. Tänapäeval ei saa kujutada kunstniku loomingut ilma Aledoiata, lillemaalide seeriat, mille ta alustas rohkem kui 20 aastat tagasi, ja millel on mitu erinevat haru ja suunda, mis lõppude lõpuks jõuavad ühte punkti või ühe eesmärgini. Joonase jaoks kannab Aledoiat, omamütoloogiasse kuuluv väljamõeldud sõna, mantralaadset tähendust ja seda võib võrrelda vanakreekakeelse sõnaga *heureka*, mis tähendab "olen leidnud".

Käitub looma kombel

Ekspositsiooni tähtsal kohal on ka lükantroopne* Kollase Huntmehe figuur, kes esineb paljudel Andrus Joonase maalidel ja mitmes *performance*'is. Kunstniku *alter ego* ilmus esimest korda 1994. aastal valminud maalil "Kunstnik ja koletis". Poolnimene-poolhunt meenutab nii Anubist, Vana-Egiptuse surmajumalat, kes saadab surnuid viimsele teeale, kui ka mütoloogilist tegelast vanadest muinasjuttudest. Kunstniku loodud Kollase Huntmehe maailmas vastandab ta koletist, hüüab oma esivanemaid ilutulestiku saatel ja nagu tõeline kiskja märgistab oma territooriumi, kuhu teistel puudub juurdepääs.

Kollase Huntmehe viimane *performance* toimus 2006. aasta juunis ja pärast seda oli lühikest aega kasutusel ka Valge Huntmehe kuu, kelle mask ja artefaktid hiljem põletati ning kelle kohta kunstnik on öelnud, et ta ei pidanud teda kujutama ega laiale publikule esitama, kuigi Valge Huntmehe rituaalid olid Kollase Huntmehe rituaalidest puhtamad ning eesmärkideks seatud valgus ja armastus. Näitusel on eksponeeritud mitu Huntmehe teost ja *performance*'it. Üks neist on 2014. aastal valminud dokumentaalfilm, mis koosneb aastatel 1995–2005 valminud teostest.

Olla outsider

Näitusel on eksponeeritud ka mitu installatsiooni. Üks neist, mida kindlasti tasub mainida,

on "Aledoiat 55. Punane maja", mida eksponeeriti esimest korda 2002. aastal Tallinnas Vaal galeriis. Punaseks värvitud maja aknad on asendatud eriteemaliste maalidega, mis esmapilgul ei ole omavahel seotud. Üks maal kujutab küülikut, kes kreeka mütoloogias sümboliseerib armastusejumalannat Aphroditet ja kristluses Jeesus Kristuse ülestõusmist. Ülejäänud aknad on kaunistatud ovaalsete ja ümmarguste sümbolitena, reproduktiivorganitega, mis veel rohkem rõhutavad teose seksuaalset alatoonit. Joonase enda sõnul on need aga perfektsuseni viimistletud lilled. Maja sees asuvad antiigipoest ostetud lüheter, kušetid ja teadmata sisuga täidetud madrats.

Seda installatsiooni on raske mitte märgata – see äratav tähelepanu ja mõjub väga ergastavalt. Võime eeldada, et see on kunstniku maja või tema salakindlus, tema punane tempel või omanimeline muuseum, kus igäihel on võimalus heita pilk kunstniku sisemaailma. Kunstniku enda sõnul jäi ta selle objekti ehitamise ajal raskelt haigeks ja tervenese installatsiooni valmimisel.

Andrus Joonas ja tema reaktsioon toimuvale ja tema looming võib šokeerida kunstist eemal olevat vaatajat. Vaatamata sellele ei pelga ta olla *outsider*, kes areneb ja eksperimenteerib (tema tööde tehnikana on tihti märgitud autoritehnika ja rohkem kommentaare kunstnik ei anna) ning julgeb mitte hoolida sellesama vaataja kommentaaridest.

Kunstnik soovis lisada näitusele ka oma värsket, "Covid 69"-nimelise teose Aledoiat seeriast, mis on valmistatud koroonalauast. Ühel pool mängulauda on heledad figuurid ja teisel pool tumedad. Esimesed ja viimased, haiged ja terved. Ja kõige tähtsam küsimus, mille kunstnik tõstatab: kas mäng on juba lõppenud või alles algab? ✕

* Lükantroopia (< kr *lykos* hunt + *anthrōpos* inimene) – psühholoogias libahunnuhullus, kesknärvisüsteemi häire, mille mõjul inimene kujutleb, et ta on loom, ja käitub looma kombel (uriseb, käib neljakäpakil jms).

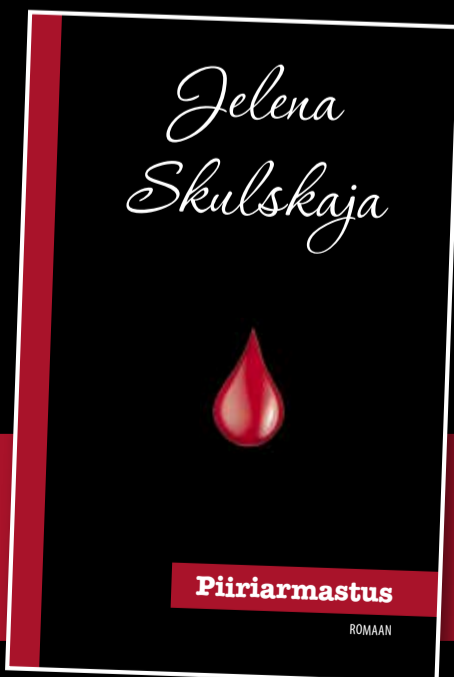
Andrus Joonas.

Jelena Skulskaja

Piiriarmastus

Mainekate rahvusvaheliste kirjanduspreemiade laureaadi Jelena Skulskaja uus romaan ilmus esimest korda Peterburi ajakirjas Zvezda ja see sai möödunud aastal Eesti Kultuurkapitali venekeelse kirjanduse auhinna.

Nüüd ka lähimas raamatupoos!

Kaks maailma. Kaks riiki. Meie oma ja Narvatagune. Üks sõda. Üks teater. Palju segadust. Jelena Skulskaja uus romaan.